

PETRE ISPIRESCU

BASME ROMÂNEȘTI

Sarea-n bucate și alte povești cu tâlc

Ilustrații de Ștefania Voican

CUPRINS

<i>Prefață</i>	5
Cele douăsprezece fete de împărat și palatul cel fermecat.	7
Ciobănașul cel isteț sau țurloaietele blendei	24
Cei trei frați împărați	36
Cotoșmanul năzdrăvan.	56
Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii	67
Fata de împărat și fiul văduvei	89
Fata moșului cea cuminte	97
Fiul vânătorului	104
Copilul cel isteț	118
Ioviță Făt-Frumos.	125
Sarea-n bucate	135

Cele douăsprezece fete de împărat și palatul cel fermecat

A fost odată ca niciodată...

A fost odată un flăcăiandru sărman de părinți. El argătea pe la unii și pe la alții ca să-și câștige hrana vieții. Și fiindcă avea darul de a fi curățel, toți flăcăii din sat îl pizmuiau. Ceilalți argați cășunaseră¹ pe dânsul și-l tot luau peste picior, iar el nu lua aminte la flecărelile lor și-și căuta de treaba lui. Când se adunau seara și bârfeau verzi și uscate, el se făcea că nu înțelege vorbele aruncate în pofida lui; se arăta prostănac. Pentru aceasta, ei îl porecleau zicându-i „căscăundul² satului”.

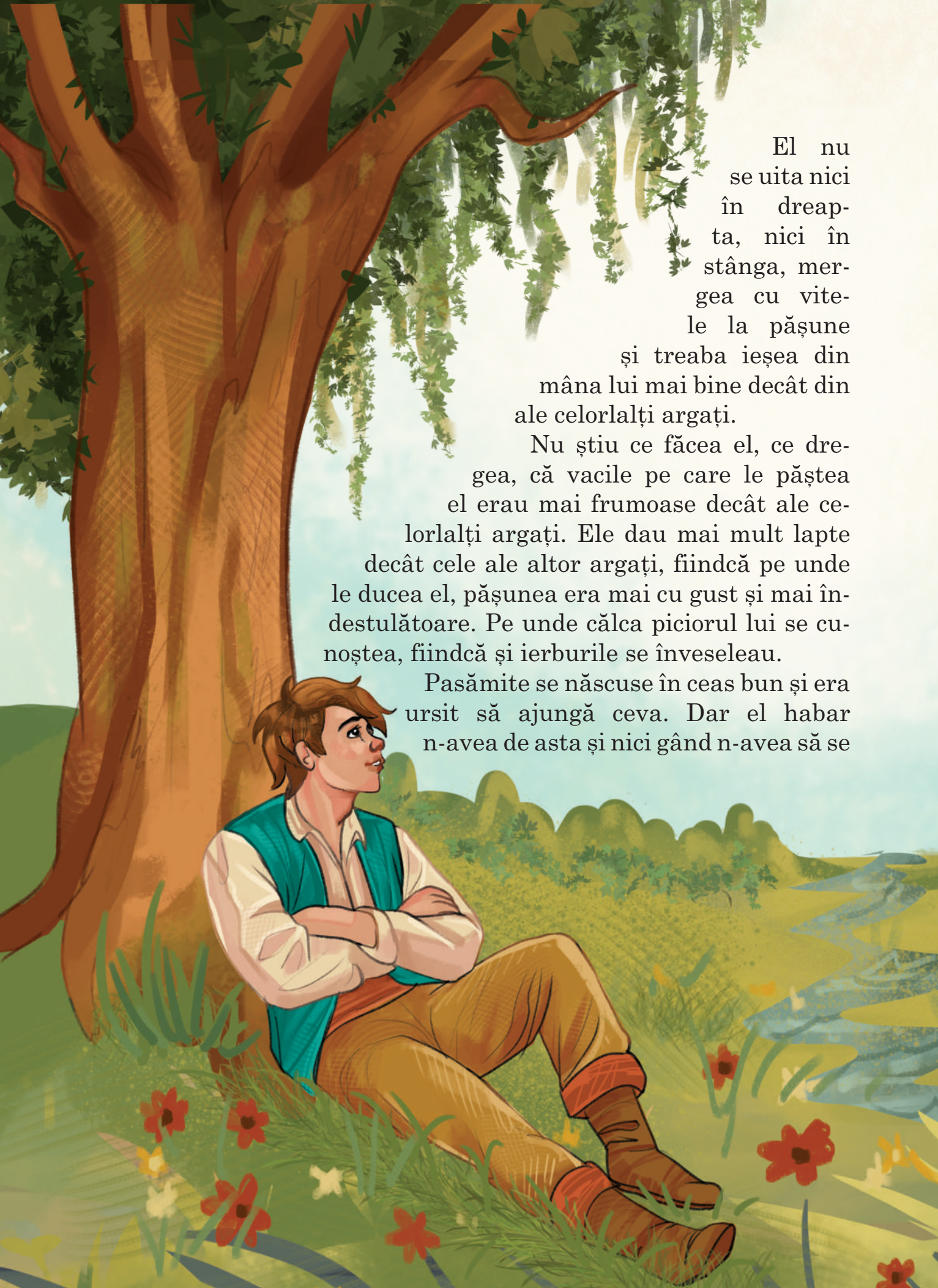
Stăpânii unde slujea el erau foarte mulțumiți de dânsul și se băteau care de care să-l apuce. Când trecea prin sat, fetele își dădeau coate și se uitau la dânsul pe sub sprâncene. Și e drept că aveau la ce se uita. El era curat la față și chipeș; chica lui cea neagră ca pana corbului flutura ca o coamă pe grumajii lui albi ca zăpada; mustăcioara abia mijea, de parcă era o umbră pe buza lui cea de sus; dar ochii? Avea niște ochi, neiculiță, de băgase pe toate fetele în boale.

Când era la adăpatul vacilor, fetele care de care se întreceau să-i dea pricină de vorbă; dar el nu băga pe nimeni în seamă; se făcea că nu pricepe ce vor ele. Pentru aceasta, ele, ca să arate că nu le pasă de nebăgarea lui de seamă, îl porecleau cu numele de Făt-Frumos al satului. Și de unde să nu fie așa!

---

¹ A prinde necaz pe cineva.

² Gură-cască, nătăfleț.

A young man with brown hair, wearing a white shirt, a teal vest, and brown trousers, sits on the grass under a large, leafy tree. He has his arms crossed and is looking towards the right. The background shows a green field with a stream and rolling hills under a light sky.

El nu se uita nici în dreapta, nici în stânga, mergea cu vitele la pășune și treaba ieșea din mâna lui mai bine decât din ale celorlalți argați.

Nu știu ce făcea el, ce dregea, că vacile pe care le păștea el erau mai frumoase decât ale celorlalți argați. Ele dau mai mult lapte decât cele ale altor argați, fiindcă pe unde le ducea el, pășunea era mai cu gust și mai îndestulătoare. Pe unde călca piciorul lui se cunoștea, fiindcă și ierburile se înveseleau.

Pasămite se născuse în ceas bun și era ursit să ajungă ceva. Dar el habar n-avea de asta și nici gând n-avea să se

mândrească, fiindcă nu știa ce-i este ascuns în cursul vremilor. Ci smerit, precum îl lăsase pe el Dumnezeu, își vedea de ale sale, fără să se atingă cu vorba sau în orice fel de alții sau de ce era al altora. Și tocmai pentru aceasta flăcăii și ceilalți argați îl ponosluiau¹.

Într-o zi de primăvară, ostenit fiind tot umblând după vaci, se dădu la umbra unui copac mare și stufos și adormi; își și alesese, vezi, loc pentru așa ceva. Era o vâlcea împodobită cu fel de fel de floricele, toate înflorite, de părea că dau ghes omului să treacă printre ele. Ceva mai cât colo, un pârâiaș a cărui obârșie venea

¹ A ponegri, a bârffi.

dintr-un șipot de apă ce ieșea din coasta unui deluleț șerpua prin-
tre brusturi și alte buruieni pe unde își făcuse loc, iar susurul apei
parcă te îndemna la somn. Copacul sub care se adumbrise era mă-
reț și parcă se lupta ca să ajungă la noui. Printre crăcile lui întinse
se giugiuleau păsărelele și-și făceau cuiburi: numai ascultând cine-
va ciripitul lor se aprindea într-însul focul dragostei. Desișul frun-
zelor sale făcea o umbră de parcă râvneai la ea. Bag seamă, nu era
așa căscăund flăcăul acesta și pe nedrept îi atârnav de coadă acest
ponos ceilalți argați din sat. Cum puse capul jos, și adormi.

N-apucase să doarmă, ca de când începui să vă povestesc, și o
dată sări drept în sus.

Visase un vis frumos și se deșteptase.

Visase că unde venise la dânsul, mare, o zână mai frumoasă de-
cât toate zânele din cer și de pe pământ și-i zisese să se ducă la
curtea împăratului locului aceluia, că acolo are să se pricopsească¹.

Când se deșteptă, își zise: „Mă, ce să fie asta?” și începu a se
pune pe gânduri; toată ziulica îl munciră gândurile și nu se dumi-
rea deloc, deloc că ce să însemneze un asemenea vis. El nu înțele-
gea că steaua sub care se născuse venea să-l slujească.

A doua zi, mergând iarăși cu vitele la păscut, se abătu din drum
și dădu iarăși pe la copacul cu pricina și iarăși se culcă la tulpina
lui și iarăși visă același vis.

Sculându-se, își zise: „Mă, ăsta nu e lucru curat” și iarăși toată
ziulica fu dus pe gânduri.

A treia zi, cu dinadinsul făcu să-i fie drumul pe la același co-
pac, sub care se culcă și visă același vis; ba încă de astă dată zâna
îl amenință cu boală și cu toate ticăloșiile omenești dacă nu s-o
duce.

Atunci și el, dacă se sculă și veni acasă cu vacile și le băgă în
coșar², se înfățișă la stăpâne-său și-i zise:

— Stăpâne, pe mine mă bat gândurile să mă duc în lume să-mi
caut norocul. Destul am argățit și până acum nu văd niciun semn
ca să pot și eu sălta ceva³. Fă bine și-mi dă socoteala⁴.

¹ A ajunge la o situație materială bună, a se îmbogăți.

² Îngrăditură de nuiele pentru adăpostirea vacilor.

³ Aici, a-și îmbunătăți situația materială.

⁴ A plăti cuiva ceea ce i se cuvine.

— Da' pentru ce, băiete, să ieși de la mine? Nu te mulțumești de simbria ce-ți dau? Mâncare n-ai destulă? Ia, mai bine șezi la mine și eu voi căuta să-ți dau o fată bună din sat, cu nițică zestre, să te mai ajut și eu cu ce m-o lăsa inima, să-ți faci și tu rost aici ca toți megiașii, nu mai hoinări prin lume, ca să ajungi fără niciun căpătâi, ca vai de lume.

— Ba, de mulțumit, sunt mulțumit de dumneata, stăpâne; mâncare am destulă, nu pot să mănii pe Dumnezeu; dar așa mi-a venit mie, să mă duc în lume și nu voi rămâne pentru nimic.

Dacă văzu stăpănu-său că nu poate a-l face să rămână, îi dădu ce brumă mai avea să ia, iar el plecă, luându-și ziua bună de la stăpân.

Ducându-se de la satul său, flăcăul ajunsese drept la curtea împărătească și se băgă argat la grădina împăratului. Grădinarul fu bucuros să-l primească văzându-l așa curățel, căci dobândise până atunci câteva bobârnace de la fetele împăratului că bagă argați tot ce este mai urâcios și mai scârbos în omenire.

Curățel, curățel, dar hainele de pe dânsul erau imoase¹, deh! ce să zici, ca de văcar. Grădinarul puse de-l îmbăie, îl primeni și-i dădu de îmbrăcă niște haine care să mai semene a argat la grădina împărătească.

Și, cum era potrivit făcut la boiul² lui, îi ședea bine cu hainele ce îmbrăcă.

Pe lângă celelalte treburi grădinărești, slujba lui de căpetenie fu ca să facă în fiecare zi câte douăsprezece mănunchiulețe de flori și în fiecare dimineață să le dea la cele douăsprezece domnițe, fete ale împăratului, când vor ieși din casă spre a se plimba prin grădină.

Aceste domnițe erau ursite să nu se poată mărita până nu se va găsi cineva care să le ghicească legătura ursitei lor și să facă pe vreuna dintre ele ca să iubească pe cineva. Ursitele lor le dăruiseră cu patima dansului. Erau nebune după joc și în fiecare noapte rupeau câte o pereche de conduri de mătase albă, dănțuind.

Nimeni nu știa unde merg ele noaptea de joacă.

¹ *Murdar, soios, slinos.*

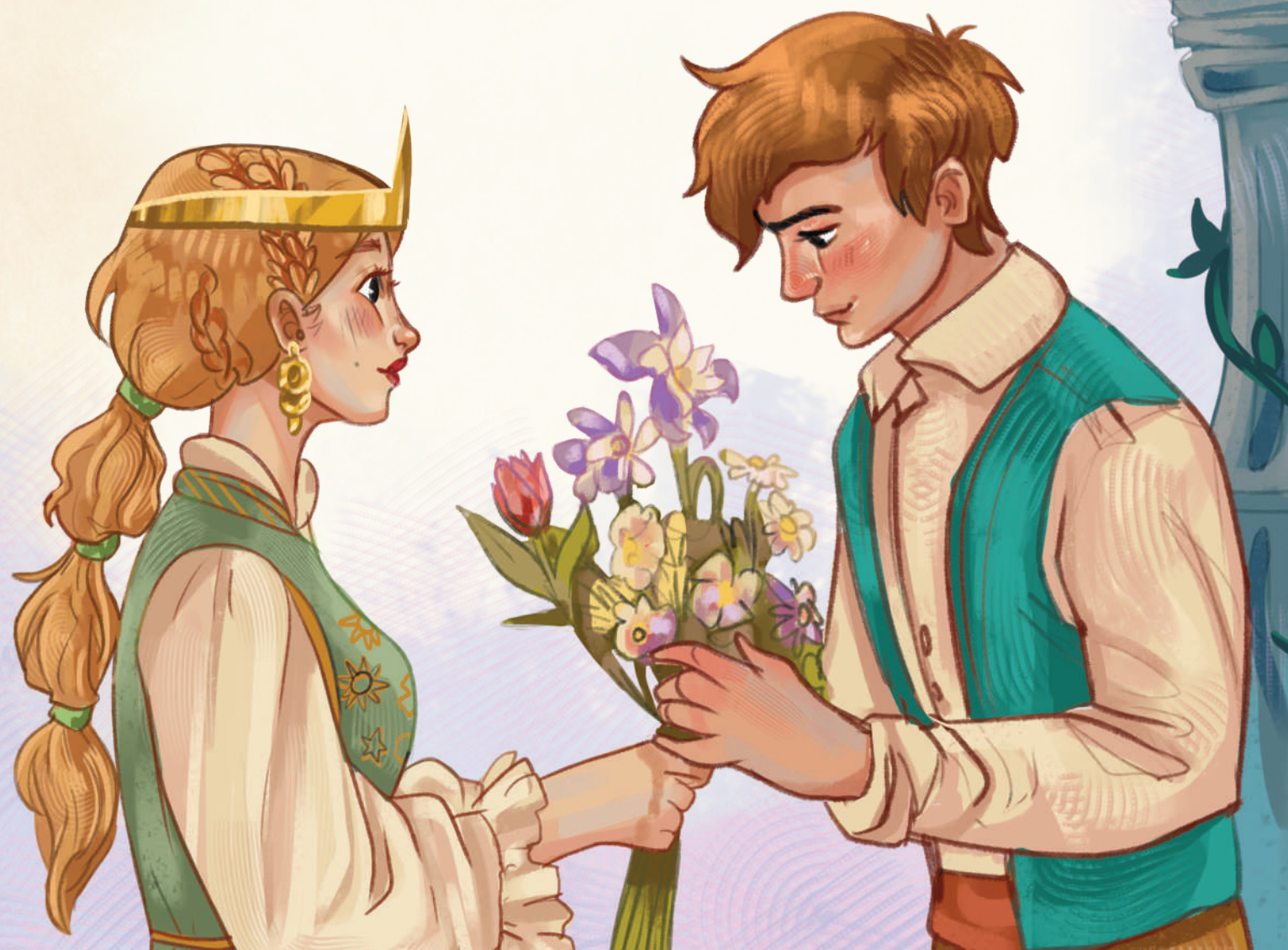
² *Înfățișare.*

Împăratul se luase de gânduri cu atâta cheltuială pe condurii fetelor sale și pentru inima lor de gheață, de care nu se putea lipi niciun june dintre cei ce veniseră în pețit.

Pentru aceasta, el dăduse sfară în țara lui și în țările străine, să se știe că cine se va găsi să-i spună ce fac fetele lui noaptea de rupe fiecare câte o pereche de conduri poate să-și aleagă pe care-i va plăcea dintre ele și el i-o va da lui de soție.

El știa că le ține pe toate închise la un loc, într-o cămară din palatul său, încuiate și zăvorâte cu nouă uși de fier și cu nouă lacăte mari. Dar nimeni nu știa ce fac ele noaptea de li se rup încălțările, căci nimeni nu le văzuse până atunci ieșind din casă, căci nu puteau.

Pasămite, lor le era făcut ca așa să-și petreacă vremea în toată viața lor. Așa le era osânda.

Cum se auzi de această hotărâre a împăratului, începu a curge la pețitori: ba feciori de domni și de împărați, ba feciori de boieri mari, până și feciori de boieri mai mici. Și care cum venea se pune de pândă la ușa domnițelor câte o noapte. Împăratul aștepta cu mare nerăbdare în fiecare dimineață ca să-i aducă vreo veste bună; dar, în loc de aceasta, i se spunea că junii ce se puneau de pândă seara nu se mai găsesc dimineața. Nu se știa ce fac. Nici de urmă măcar nu li se mai dădea.

Unsprezece flăcăi o pățiseră până acum. Ceilalți care mai erau începuseră a se codi; nu mai voră să stea de pândă. Se lipseau de a lua de neveste niște fete pentru care se răpun atâția tineri.

Și astfel, unul câte unul se cărară pe la casele lor de la curtea acestui împărat și-i lăsară fetele în plata Domnului; căci nimeni nu mai voia să-și piardă sufletul pentru un cap de muier.

Însuși împăratul fu cuprins de spaimă, cum de să piară așa junii ce voiau să-i pândescă fetele, și nu mai cuteza să îndemne pe nimeni.

Împăratul era nevoit să cumpere în fiecare zi câte douăsprezece perechi de conduri și intrase la grijă că o să-i îmbătrânească fetele în vatră și o să împletească albă costiță, fără să pună pirostriile în cap¹.

Argatul de la grădinărie își împlinea slujba cum știa el în legea lui. Și domnițele erau mulțumite de buchetele de flori pe care li le dădeau argatul și grădinarul.

El, când dădea florile domnițelor, nici nu-și ridica ochii asupra lor; dar când dădea florile fetei celei mai mici, nu știa de ce, se roșea ca un bujor și-i bătea inima de stătea să-i sară din piept afară.

Fata băgă de seamă aceasta, însă crezu că flăcăul este rușinos și de-aia se face așa de roșu când vine înaintea lor.

Azi așa, mâine așa, el vedea că nu e de nasul lui o așa bucățică. Dar ce-i faci inimii? Ea îi dă brânci și lui, bat-o pustia! și ar fi voit să se pună și el la pândă și apoi se gândea și la pățaniile celor ce păziseră înaintea lui.

Fata cea mică greși într-o zi și spuse surorilor cum argatul care le dădea flori roșește ca o sfeclă când vine înaintea lor și cum este

---

¹ A se căsători.

de curățel. Cum auzi fata cea mai mare că astfel de cuvinte ies din gura surorii sale celei mai mici, unde începu să o mustre cu niște vorbe care o cam luau în răs, cum de numai să se gândească ea a scoate așa vorbe blânde pentru un argat, căci asta ar însemna că inima ei este pornită a se planisi¹ cuiva. Băiatului îi zicea inima să se arate la împăratul cu cererea de a pândi și el, dar să lăsăm că-și cunoștea lungul nasului, să lăsăm că nu uitase pățaniile atâtor flăcăi ce pieriseră, lui îi era să nu-și piardă slujba și să rămână cu buzele umflate². Apoi unde pui dumneata gândul ce-l muncea groaznic, că, de va fi gonit de la curtea împărătească, n-are să mai vadă pe fetele împăratului, căci, dându-le flori în fiecare dimineață, oricât se feri de vreo patimă, totuși gingășiile și frumusețile fetelor de împărat și mai cu seamă căutătura cea blajină a fetei celei mici îl ademeniseră până într-atât, încât se socotea el că, dacă nu va mai atinge în fiecare dimineață cu degetele sale mâinile cele albe ca o coală de hârtie, cu pielea moale ca puful, ale fetelor de împărat, nu va mai putea trăi.

Ziua, noaptea, îl munceau aceste gânduri și nu știa cum să facă să-și împlinească pofta inimii, fără de care simțea el că nu va putea să mai trăiască.

Într-una dintre nopți, adormind el cu gândul țintă la dorința ce-l chinuia de-i rodea băierile inimii, văzu iar în vis pe zâna din vâlceaua cea cu flori unde i se arătase odinioară.

Ea îi zise:

— Să te duci la unghiul grădinii cel dinspre răsărit; acolo vei găsi doi pui de dafin, unul cireșiu și altul trandafiriu; alături cu dânșii vei vedea o săpăligă de aur, o năstrapă³ tot de aur și un ștergar de mătase. Să iei acești pui de dafin, să-i pui în două ghivece frumoase, să-i sapi cu săpăliga cea de aur, să-i uzi cu năstrapa cea de aur, să-i ștergi binișor cu ștergarul cel de mătase și să-i îngrijești ca pe lumina ochilor tăi. Când vor crește și se vor face ca de un stat de om, orice vei cere de la dânșii îți va izbuti întocmai.

¹ A se supune.

² A rămâne înșelat, dezamăgit în așteptări.

³ Cupă.

Zise și pieri ca o nălucă, fără să apuce argatul grădinarului barem să-i mulțumească.

Nici nu se dezmeticise bine din uluiala somnului, nici nu se șterse la ochi măcar și dădu fuga în unghiul grădinii cel dinspre răsărit și rămase năuc de bucurie când văzu toate cele ce îi spusese zâna în somn. Acum se șterse și el la ochi, se pipăi să vadă dacă nu care cumva doarme încă și aievea să fie oare ce vedea? După ce se încredință că nu este nălucă, puse mâna și luă dafinii.

Îi îngriji cum știu el mai bine, îi săpă adesea cu săpăliga ce găsisse el acolo, îi udă cu năstrapa, îi șterse cu ștergarul și, ce să mai lungim vorba?, îi îngriji ca pe lumina ochilor lui, tocmai precum îi poruncise zâna.

Dafinii creșteau și se întăreau ca prin minune. Nu trecu mult și se făcură mari. Frumusețe ca la acești dafini nici nu s-a mai văzut. Când ajunseră ca de-un stat de om, el veni la dânsii într-una dintre zile și zise unuia precum îl învățase zâna:

Dafine, Dafine,
Cu săpăligă de aur săpatu-te-am,
Cu năstrapă de aur udatu-te-am,
Cu ștergar de mătase ștersu-te-am.
Dă-mi darul de-a mă face, oricând voi voi eu,
Să nu fiu văzut de nimeni.

El rămase buimăcit de mirare când, în clipa aceea chiar, văzu cum se înființează un boboc de floare, cum crește de se mărește și cum se deschide o floare așa de frumoasă, de nu puteai să nu te oprești să o miroși. El puse mâna de o rupse, o luă și o băgă în sân; vezi că așa îl învățase zâna.

Seara, când domnițele intrară în camera lor cea încuiată și zăvorâtă cu nouă lacăte mari, ca să se culce, el se furișă binișor pe lângă ele și intrară împreună. El le văzu pe ele ce fac, dar ele nu-l vedeau pe dânsul. El le văzu că, în loc să se dezbrace spre a merge la culcare, ele începură a se pieptăna, a se înțoli cu haine scumpe și a se găti¹ de ducă. El se mira de cele ce vedea și hotărî să se țină

---

¹ A se pregăti.